

Krigen i Ukraina

**Debatt &
meninger**

Hitler og Putin er som tyven som går langs husveggene og sjekker om vindushaspene er på. Der de henger løst, går han inn, skriver Bernt Hagtvet. Bildet er fra en demonstrasjon i Spania.
Foto: Naco Doce, Reuters/NTB

Informasjon
Aftenposten
Debattredaksjonen

Debattredaktør

Erik Tornes
 Adresse: Aftenposten, Debatt,
 Boks 1178, 0107 Oslo

Debatt

E-post: debatt@aftenposten.no
 Hovedinnlegg: 3000 tegn inkl.
 mellomrom. Legg ved portrettfoto.
 Kortinnlegg: 400-1500 tegn.

Kronikker / debattinnlegg på nett

aftenposten.no/meninger
 Aftenposten returnerer ikke artikler
 som blir sendt på papir.

Kronikk

E-post: kronikk@aftenposten.no
 Kronikk: Maks. 6000 tegn
 inkl. mellomrom.
 Legg ved portrettfoto.

Hvilket regime hersker i Kreml?

Putin har flere likhetstrekk med Hitler. Men å sammenligne ham med Franco er mest nærliggende.

Kronikk

Bernt Hagtvet

Professor i statsvitenskap, UiO/Oslo Nye Høyskole

Jevgenij Prigozjin stoppet 30 mil sør for Moskva. Hans mytteri varte 36 timer. Wagnerkolonnene møtte minimal motstand. Det er uklart hvor han er nå.

Sto verden foran en ny «marsj mot Roma» med gatekamper på Den røde plass? En wagnersk «Götterdämmerung»?

Vil Russland implodere? Hva vil president Vladimir Putin gjøre med slangen han nærte ved sitt bryst?

Wagner erobret en by på en million mennesker (Rostov). At det skapte jubel hos innbyggerne, sier alt om oppløsningen av Putins hegemoni og det statlige voldsmonopolet. Men det betyr ikke at Putin behøver se slutten på sitt regime. Tvert om kan elitefraksjonene rundt presidenten, som ble utskjelt av Prigozjin, se på ham som det siste diket mot kollaps.

Paradoksalt nok betyr det at mytteriet i en slags desperasjon kan ha konsolidert Putins makt. Og samtidig kommer en styrket belarusisk president Aleksandr Lukasjenko ut av dette: Nå fremtrer han som en mer selvstendig aktør, ikke blott og bart et spill av Putin. Her ligger interessante nye rom for handling.

Allerede Niccolò Machiavelli advarte mot troløse leiehærer. Putin kan ha mye å lære av boken «Fyrsten» (1532).

Fransk parallell. Kommentatorer søker nå etter historiske paralleller til dette mytteriet.

Frankrike byr på ett eksempel: Generalene Salan og Jahaud gjorde opprør mot de Gaulles Algerie-politikk i 1961. Etter nederlaget etablerte de den hemmelige hæren OAS. Det ble en terroris-

Vladimir Putin har karisma som en gjennomsnittlig bokholder

tisk leiehær. De var nære på å likvidere de Gaulle.

De Gaulle benådet sine troløse offiserskolleger i Algerie, men først etter at en av dem (Jahaud) ble dømt til døden. Hvilken skjebne venter Prigozjin?

Etter Wagner-mytteriet blir spørsmålet igjen presserende: Hvilken type regime står Putin for? Hvilke strukturelle rammer er det for individuell handling, for eksempel et kupp? Bak det hele må vi ikke glemme historiens tendens til plutselige kast.

Putins tale 21. februar i år, i forbindelse med årsdagen for angrepet på Ukraina, gir enkelte pekepinner.

Spørsmålet er: Gir mellomkrigstidens massemobiliserende autoritære og totalitære diktaturer innsikter som kan hjelpe oss til å forstå dagens Kreml-regime?

Vold som hersketeknikk. En sammenligning av dagens regjering i Russland med det 20. århundrets diktaturer kan i alle fall øke vår forståelse for strukturvariasjonene og slektskapsforholdene i all autoritær politikk.

Det kan skje ved avdekking av disse regimenenes massegrunnlag og ideologiske visjoner, særlig elitenes sosiale og politiske opphav og tenkemåte. Pluss deres former for økonomi.

Men å kalle Russland for «fascistisk» er pr. i dag antagelig mer forvirrende enn opplysende. Slik ordbruk blinder oss for Putin-styrets særlige kjennetegn: en mangeartet blanding av ekstremnasjonalisme og imperialism, pan-slavisk/sovjetisk nostalgia og storhetsdrømmer og antivestlig

Artikkelen fortsetter

Meninger

Krigen i Ukraina

Artikkelen fortsetter

demokratiforakt dandert med reaksjonær kristendom som del av en verdensomspennende kulturkrig, styrket av volds- og macho-dyrking. Da er den spanske diktatoren Francisco Franco et mer realistisk sammenligningsgrunnlag.

Parallellene Hitler/Mussolini/Franco/Putin gjelder først og fremst i synet på volden: Her er Putin del av et fascistisk arve-gods.

Det er ikke tilfeldig at den russiske presidenten gjennom hele sin yrkeskarriere som KGB-offiser har vært vant til å betrakte vold som legitim statlig hersketeknikk. Alle disse lederne var/er også frenetisk antimarxistiske og antiliberaler. Det er også et felles-trekk.

Indre fiende. Både Adolf Hitler og Vladimir Putin fant/finner næring til sitt hevngjerrige politiske budskap i en såret nasjonsfølelse. De var/er begge (og Benito Mussolini) revansjister.

Nasjonens ære må gjenopprettes, historisk urett hevnes. Mussolini talte uopphørlig om en «lemlestet fred» etter første verdenskrig.

Parallellen til Putin gir seg selv: Han står for et verdensbilde der oppløsningen av Sovjetunionen i 1991 blir betraktet som en av «de største geo-politiske tragedier» som har rammet mor Russland. Han sa det selv i 1993. Nå anklages Vesten for bevisst å ville styrte Russlands ned fra stormaktsstatus.

Russlands alternativ til folkeretten og FNs universelle menneskerettighetssystem er imidlertid uklart. I Putins taler kastes dette alternative verdensbildet sammen under vignetten «liberalisme» (uten at han er stand til å skille mellom ulike typer liberalisme).

Han synes å stå for et syn på verdensordenen som minner om tiden før første verdenskrig, med den enkelte nasjon for seg selv uten bindende overordnede normer annet enn retten til å ha skiftende interesser og inngå punktallianser med andre nasjoner etter behov. India i dag er et eksempel.

Den ikke-karismatiske bokholderen. Det var lite glede, enn si entusiasme, å spore i ansiktene til tilhørerne av talen 21. februar i år. De har sett bedre tider. De er i Putins båt. Den kan fort lekke. Da velger de heller å sitte stille i taushet.

Vladimir Putin har karisma

◉ Vladimir Putin i møte med Frankrikes president Emmanuel Macron i Kreml februar 2022. «Det bilde av ham som vil bli husket, er hans absurde lange bord i frykt for viruset», skriver Bernt Hagtvet. Foto: AP/NTB

som en gjennomsnittlig bokholder. Det bilde av ham som vil bli husket, er hans absurde lange bord i frykt for viruset. En liten mann som er redd for å bli smittet.

En likhet er slående. Hitler og Putin er som tyven som går langs husveggen og sjekker om vindushaspene er på. Der de henger løst, går han inn.

Felles for Hitler/Putin er denne rykkvise fremrykningen. Putin startet alt i 2014 i Donbas. Før det hadde han gått inn i Georgia og Tsjetsjenia. Det gikk ubemerket hen. Vesten lot ham også få anektene Krym, slik vestmaktene i mellomkrigstiden lot Hitler ta Rhinland.

I dag stilles spørsmålet om en kraftigere vestlig reaksjon ville ha hindret dagens krig. Tysklands tidligere forbundskansler Angela Merkel har offentlig erkjent at hun burde sett Putins aggressive planer tidligere.

Felles for Hitler og Putin er også den systematiske løgnen. I 1938 trodde Storbritannias statsminister Neville Chamberlain at han hadde å gjøre med en politisk leder med en viss normalitet. Samme feilslutning hjalp Putin.

Grader av totalitær kontroll. En annen likhet slår en i øynene. Uten Hitler ville verden fått en annen, mer begrenset, utenrikspolitisk aggresjon fra tysk side. Putin ligner de tyske konservative på 30-tallet her. Putin vil antagelig ikke true land utenfor det gamle Sovjet-imperiet, men gjelder det Baltikum?

Putin er antagelig en av de fremste drivkreftene til aggresjonen, slik Hitler var.

De konservative som brakte Hitler til makten i 1933, ville ha en autoritær stat, ikke en totalitær. Realpolitikk fremfor frelses-

politikk. Deres utenrikspolitikk ville lignet Bismarcks: jern og blod, ikke gass og Babi Yar, kløften utenfor Kyiv der nazistene skjøt 32.000 jøder på to dager.

Det er andre viktige forskjeller mellom Tyskland i 1938 og Russland i 2023.

Tyskland var i 1938 et rasestyrt totalitært diktatur, der all politisk og sosial pluralisme var gleichgeschaltet, ensrettet.

Selv om Putin har underlagt seg mesteparten av sivilsamfunnet og knust opposisjonen, har dagens Russland antagelig ennå rester av politisk og sosial pluralisme, skjønt represjonen tiltar stadig. Det holdes valg, men det endrer intet. «Kompetitiv autoritarianisme» kalles denne nye typen regime.

Mord som advarsel. Men Putins regime mangler, tross hans enorme sikkerhetsapparat, de repressive håndtakene som Sovjetregimet hadde til disposisjon for massemobilisering og kontroll: → et totalitært landsdekkende partiapparat med hemmelig politi → dyptgripende ungdomsorganisasjoner → et sentralstyrt fagforenings-system → totalt ensrettede medier → en statsunderlagt kultur → en økonomi som riktignok var svak (i Sovjet-tiden), men som lot seg dirigere

For Putin er massenes bevegelse det som det for enhver pris gjelder å undertrykke. Derfor lar han opposisjonelle som Boris Nemtsov og Anna Politkovskaja myrdes. Og han vet, som alle diktatorer, at hans kontroll med fremtiden forutsetter kontroll med fortiden.

George Orwell lærte oss mye om dette. Derfor forbyr Putin menneskerettsorganisasjonen Memorial, og derfor vil aldri opposisjonspolitikeren Aleksej Navalnyj se friheten igjen.

Fascismen var en sekulær revolusjon. Dette er vårt hovedpunkt: Europeisk fascisme var en ekstrem form for sekulær revolusjon, populistsk nasjonalisme. Målet for Hitler var en ny

«arisk» krigerkaste med verdensdominans som langsiktig visjon.

Putin er ikke der (foreløpig). I Det tredje riket skulle folket hamres til en fasttømret «ren» raseenhet, hinsides alle sosiale og politiske skillelinjer. Franco ville ikke skape en ny mennesketype, bare voldelig gjenopprette troen og utrydde all marxisme og katalansk separatisme.

Med Franco er likheten med Putin åpenbar: restaurasjon av fortidig storhet rundt kirke og tradisjon, ikke verdslig revolusjon henimot en radikal ny mennesketype. Men Franco var ikke imperialist.

Putins regime er grunnleggende reaksjonært (i ordets opprinnelige betydning: tilbake-skuende). Det hindrer ikke at Putin deler fascismens syn på hierarkier, på patriotisme, på tradisjonell moral og forakt for liberal individualisme.

Folket som bakgrunn, ikke drivkraft. Derfor er konklusjonen klar, tross i mobiliseringen av soldater: Putins regime synes pr. i dag mer innstilt på demobilisering enn re-mobilisering av befolkningen. Derfor er Franco den mest nærliggende å sammenligne med.

Mangelen på massemobilisering er den fremste grunn til at landet ennå ikke kan kalles fascistisk. Det og mindre grad av militarisering av hverdagslivet som preget den klassiske fascis-men. Vi har ennå ikke sett korps av trommespillende Putin-jugend i uavlatelige marsjer. Når får vi Bund russischer Mädel? Svaret på BdM, Hitlers jentehird. Vi har sett tendenser.

Men igjen: Dette kan endre seg ettersom behovet for legitimering blir mer presserende (jevnfør begrepet «akklamatorisk ple-

biscitarianisme», folkebestemt diktatur).

Morsmedaljer neste? Derfor: Den ytterliggående nasjonalismen i dagens Russland må ansees som den fremste legitimitetsform for statsvolden – i mangel av sovjet-ideologien, som nå er steindød.

Religionen er antagelig for perifer i det sekulariserte postsovjetske Russland til å kunne begrunne forherligelsen av volden. Skjønt patriark Kiril har forsøkt.

Putin legger ikke for dagen en spesiell ungdomsdyrkelse, som både Hitler og Mussolini sto for. Men vi ser nå tendenser til en døds-kult i Russland, der man dyrker de falne i krigen etter tapene på slagmarken.

Det samme sto til en viss grad Franco for (gjennom fascistpartiets morbiditetsfokus og mandighetsbesettelse). Men i talen 21. februar i år var Putin mer opptatt av fødselstall.

Hitler ga kvinner som ga ham fem fremtidige soldater, et «Mutterkreuz». Når kommer den russiske presidenten etter med et Kremlkors?

Voldssentrenes kontinuitet. Soldater som rutinemessig voldtar, som dreper sivile på sykkel i Butcha, som terrorbomber mødrehospitaler og granatkaster Mariupol tilbake til slik Berlin så ut i 1945 – det er tegn på en volds-kultur som sitter dypt i den russiske herskermentalitet. Og som i dag dyrkes av en mann med en kynisme uten grenser, Vladimir Putin.

Aldri har Russland vært mer et helt annet sted. Utenfor Europa. Men fascisme? Ikke ennå.

Putin vet, som alle diktatorer, at hans kontroll med fremtiden forutsetter kontroll med fortiden

Mangelen på massemobilisering er den fremste grunn til at Russland ennå ikke kan kalles fascistisk

Kort sagt

Politikk

Også kommunen må snu hver eneste krone

For Høyre sitter det i ryggmargen å jobbe for effektiv kommunal drift som gir lavere kostnader for innbyggerne. I motsetning til det Aftenposten mener i lederen 7. juli, er dette ingen «vågale valgløfter». Det er god Høyre-politikk.

Selvkostprinsippet skal bestå, men det er ikke en blankosjekk fra innbyggerne. Når innbyggerne snur hver krone, må politikerne gjøre det samme. Derfor er Høyres valgløfte at summen av kommunale avgifter, gebyrer og skatter skal holdes nede.

Å finne nye løsninger handler om innovasjon, nytenkning og samarbeid. Ny teknologi eller krav til hvordan de ansatte i kommunen samarbeider, er gode eksempler på det. I noen kommuner kan det også være relevant å se på om kommunen kan legge inn litt penger i prosjektene for å senke avgiftene til innbyggerne. Høyres byrådslederkandidat i Oslo har tatt til orde for at kommunens overskudd i 2022 kunne vært brukt til å redusere gjeldsbelastningen til vann- og avløpsstaten og dermed redusert avgiftene.

Det er sluttsammen på kassalappen som teller. Et overveldende flertall av Norges kommuner har eiendomsskatt som kan fjernes eller reduseres for å kompensere for at noen avgifter kanskje må opp. På denne måten kan kommunepolitikere jobbe for å holde den samlede summen nede.

I Oslo og Bergen har de Arbeiderparti-styrte byrådene til sammen brukt rundt 1,3 milliarder kroner på å kjøpe private barnehager. Likevel er ikke barnehagetilbudet i kommunene blitt bedre. På Sørlandet viser Statsforvalteren i Agder til at oppsplittingen av Kristiansand kommune vil kunne gi innbyggerne i Søgne og Songdalen økte avgifter på vann og avløp. Det er sløsing av skattebetalernes penger som heller kunne blitt brukt på bedre tjenester.

Vårt løfte er at Høyre-politikere skal prioritere, og at den vanskelige økonomiske situasjonen mange står i, ikke skal bli forverret av politikeres dårlige prioriteringer. Derfor må summen av de kommunale skatter, avgifter og gebyrer holdes nede.

Mudassar Kapur,

Storingsrepresentant, Høyre

Meninger
Det delte Oslo

Debatt

Bengt Andersen

Byforsker og forskningsleder, OsloMet

Kultur betyr mye når man skal velge nabolag - også for etniske minoriteter

Debatten der Oslos mangfoldige nabolag og skoler er tema er et stadig tilbakevendende fenomen. Debatten i seg selv er kanskje et tegn på at det «å skape en felles kultur der behovene til minoritet og majoritet balanseres», ikke synes å være enkelt.

At «samfunnet kommer til å falle fra hverandre» om en ikke innfører en «innvandringsstopp», slik Unge Høyre-leder Ola Svenneby synes å frykte, blir dog spekulasjon.

Det som synes klart, er at det mangfoldet Aftenposten har skrevet mye om, kan for noen være en kilde til friksjon og frustrasjon. For andre kan nabolagsmangfoldet være attraktivt, både i Drabantby-Oslo og i et mye omtalt Grønland, sentralt i Oslo.

Vår forskning har vist begge deler: Etnisk mangfold (i mangel på en bedre frase) kan både erfares som noe som forankrer beboere i et nabolag, og noe som skyver folk ut av det.

Trekker frem skolens betydning. Av noen kan et blandet nabolag oppleves som en rikdom eller et mer romslig sted sosialt sett sammenlignet med vestkanten. Andre kan oppleve det som truende, et sted med ukjente lukter, et sted barna ikke får «riktig norsk» barndom, ikke lærer nok på

Noen ganger vises det eksplisitt til religiøse forskjeller

◉ I forrige uke skrev Aftenposten om en familie som velger å ta datteren ut av nærskolen på Haugerud på grunn av for store kulturforskjeller. Ifølge debattantens forskning trekker mange barnefamilier i Oslo frem skolens betydning når de skal velge bosted. Foto: Tomm W. Christiansen

skolen eller et område en rett og slett er usikker på. Denne usikkerheten kjenner mange barnefamilier på, og da kan det være bedre å flytte først som sist.

Flere forskere har dokumentert hvordan skole er en viktig faktor for barnefamilier i Oslo - og at skolevalg gir segregasjon. Mange av de mine kolleger og jeg har intervjuet om nabolag og stedstilhørighet gjennom spørreundersøkelser, trekker frem skolens betydning. Da nevnes ofte elevsammensetningen. Noen ganger vises det eksplisitt til religiøse forskjeller.

Det kan nevnes at før etniske minoriteter ble et tema i Oslo-skolen, er skole så å si ikke nevnt i norsk flytteforskning. Dette kan tyde på at skole ikke var en viktig faktor før «innvandrere» i skolen ble et tema, særlig fra og med 1980-tallet.

Selvfølgelig er det mye annet som påvirker både nabolagsvalg og skolevalg, for eksempel boligstørrelse og -type, nærmiljøkvaliteter, parkeringsmuligheter, trygghet og sosiale relasjoner som slektsbånd. I nyere boligområder som for eksempel Ensjø ser det ut som tetthet og mangel på grøntområde er en større kilde til mistrivsel eller flyttelyst, selv om skole også her er et moment.

Både struktur og frivillige valg. Er det så sosial ulikhet eller klasseforskjeller som har størst betydning, mens kultur betyr mindre om man skal forstå trivsel på skole og i nabolag? Det er liten tvil om at kjøpekraft betyr noe for hvor vi bor. Det er også liten tvil om at klasselighet synes å være viktig for å forstå valg av nabolag og dermed skolekrets. Klassene høyere opp i hierarkiet har bedre muligheter til å finne seg homogene nabolag.

Likevel viser vår forskning at kultur betyr mye - også for etniske minoriteter. Oslo som segregert by er både et resultat av «struktur» og frivillige valg: Folk bosetter seg i områder de har bånd til/trives i.

Når området endres - også i kulturell forstand - kan dette føre til mistrivsel og utflytting. Selv om skolebyråden ser ut til å nedtone betydningen av kultur, betyr tradisjoner, normer, verdier, oppdragsformer, livsstilspreferanser og religion mye for mange.

Flere barnefamilier vi har intervjuet i en rekke forskningsprosjekter fra 2007 og frem til 2020, har vektlagt slike «myke ting» når de forklarer hvorfor visse områder og skoler er uaktuelle. Derfor var jeg noe overrasket da en Norsk offentlig utredning (NOU) som skulle se på årsakene til at en by som Oslo er segregert, så å si hoppet over nettopp kultur da den ble offentliggjort i 2020.

Kan virke mot sin hensikt. Kanskje var det derfor utvalget anbefalte flere møteplasser i Oslos «utsatte» nabolag som tiltak for å skape bedre lokalsamfunn. På disse møteplassene skal beboerne møtes for så å skape bånd på tvers av grupper. Dermed får man fellesskap og økt trivsel.

Forskningen på sammensatte nabolag finner likevel at slike møteplasser ofte blir kilde til konflikter og ikke nødvendigvis fellesskap, blant annet fordi beboere har ulike ideer om hva som er passende bruk. Det fant jeg også i et homogent middelklassenabolag. Fellesarenaene var ofte arenaer for verdikonflikter mer enn et sted fellesskap ble dannet.

Det er faktisk ikke gitt at segregasjonsproblemer lar seg løse gjennom tiltak, kanskje særlig når ikke alt bunnar i levekår. Faktisk kan tiltak ha uintenderte bieffekter, som for eksempel at politiske tiltak for «bedre blanding» på et klassetrinn eller i et nabolag fører til at de som har råd, forlater «tiltaksområdet».